

УДК 399.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-11>

Драгун А. О.

*аспірант кафедри маркетингу та логістики
Українського державного хіміко-технологічного університету*

Dragun Andriy

*Postgraduate Student of the Department of Marketing and Logistics
Ukrainian State University of Chemical Technology*

ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто підходи до систематизації чинників впливу на економічну безпеку підприємства. Зазначено, що більшість фахівців виокремлює зовнішні та внутрішні чинники. Схематично наведено зовнішні чинники економічної безпеки підприємств, які представлено двома контурами. Схематично представлено внутрішні чинники економічної безпеки, які включають організаційно-управлінську структуру, ресурсне забезпечення, організаційно-правову форму та форму власності підприємства, інформаційне забезпечення та забезпечення нормального перебігу процесів. На основі аналізу літературних джерел щодо визначення та систематизації чинників впливу на безпеку підприємства запропоновано авторське бачення такої системи. Схематично наведено складники підсистеми чинників внутрішнього та зовнішнього впливу. Запропоновано розглядати систематизацію чинників впливу на економічну безпеку підприємства за геополітичними та локальними факторами. До геополітичних запропоновано відносити фактори війни, пандемії та міжнародного рівня інтегрованості держави. Кожну групу чинників впливу на економічну безпеку підприємств, що взаємно зумовлюють та доповнюють одна одну, представлено у вигляді підсистем чинників зовнішнього та внутрішнього впливу. У підсистемі чинників зовнішнього впливу виокремлено фактори прямого та опосередкованого впливу. Визначена група чинників представлена конкретними основними складниками для вітчизняних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, чинники впливу, зовнішні чинники, внутрішні чинники, геополітичні чинники, локальні чинники.

Вступ та постановка проблеми. Ризиковий складник економічної безпеки підприємства ґрунтується на усвідомленні об'єктивного існування чинників та загроз, здатних спричинити погіршення економічних результатів у поточному та перспективному періодах та перешкодити досягненню цілей підприємства. Для підтримання необхідного рівня економічної безпеки необхідно організувати систему визначення максимального кола таких чинників та загроз із подальшим їх нівелюванням.

Зрозуміло, що кожне підприємство має свою специфіку діяльності, яка зумовлена формою власності, належністю до відповідної галузі національного господарства тощо. Аналіз літературних джерел щодо виявлення чинників впливу на економічну безпеку підприємств дав змогу їх узагальнити та виявити ті, які є найбільш важливими для забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань економічної безпеки підприємств присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Тео-

ретичні та практичні питання економічної безпеки підприємств знайшли відображення у роботах таких науковців, як: Н.Д. Белоус, Т.Г. Васильців, Г.М. Головінова, О.А. Грицик, С.В. Маселко, Н.Г. Метеленко, Ю.І. Мискін, О.В. Локотецька, О.В. Орлик, О.І. Судакова, Т.О. Тимофєєва, Ю.В. Ткаченко, Л.О. Філіпковська, А.Н. Фомічов, З.В. Якубович та ін. Водночас сьгодні сучасні чинники впливу на економічну безпеку підприємства мало вивчені. Незважаючи на широкий спектр досліджень, не знайшли достатнього відображення і вимагають висвітлення окремі питання значущості окремих чинників економічної безпеки підприємств з урахуванням галузевої специфіки діяльності.

Метою даної роботи є огляд основних підходів до систематизації чинників впливу на економічну безпеку підприємства та подання авторського бачення їх складу та систематизації.

Результати дослідження. Як уже зазначалося, очевидним є факт наявності значної кількості загроз та ризиків у сучасних умовах господарювання кожного під-

приємства. Доцільно виділяти дві групи чинників, що впливають на їхню економічну безпеку. Ці групи характеризують джерела можливих загроз: зовнішні та внутрішні.

У сукупній дії чинники зовнішнього та внутрішнього середовища формують економічну безпеку підприємства.

Внутрішні чинники економічної безпеки являють собою низку відокремлених, але взаємопов'язаних показників, що є об'єктом управління на підприємстві. Зовнішні чинники не залежать від управління суб'єктом господарювання. При цьому кожна група чинників може мати власну підсистему складників. Системне врахування чинників зовнішнього та внутрішнього середовища дасть змогу досягти відповідного рівня економічної безпеки підприємства.

Кожну групу чинників впливу на економічну безпеку підприємств, які взаємозумовлюють та доповнюють одна одну, можна представити у вигляді підсистем чинників зовнішнього та внутрішнього впливу.

На рис. 1 схематично наведено зовнішні чинники економічної безпеки підприємств. Перший контур відображає геополітичні чинники зовнішнього впливу на країну, у тому числі і на вітчизняні підприємства. Другий контур – це чинники макроекономічного впливу на економічну безпеку підприємства. Чинники як першого, так і другого контуру, що відображають середовище, в якому функціонує підприємство, за своєю природою агресивні, бо несуть ризики та загрози економічній безпеці суб'єкта господарювання.

Суб'єкт господарювання діє в тому правовому-фіскальному режимі, що формує держава. Нормативно-правові основи визначають основні засади організації підприємництва, обігу грошових коштів мікросередовища, а також права та обов'язки як самого суб'єкта господарювання, так і всіх його контрагентів. Також рівень державного регулювання позначається на багатьох інших аспектах діяльності: адміністративному контролі, створенні спеціальних економіко-фінансових умов оподаткування та кредитування, провадженні державного дотаційного фінансування тощо.

Окрім того, держава регулює діяльність фінансово-кредитних установ, страхових організацій, інших підприємств

і організацій. Від якості страхових послуг та фінансово-кредитних продуктів залежить фінансовий результат діяльності підприємства, а отже, і його економічна безпека.

З іншого боку, організуючі виробничо-господарську діяльність, суб'єкт господарювання ретельно вибирає постачальників високоякісної сировини за доступними цінами.

До чинників зовнішнього середовища можна віднести також соціально-демографічний стан у країні, який характеризується кількістю та якістю наявних продуктивних сил, та економіко-фінансовий стан (темпи інфляції, купівельна спроможність населення, темпи зростання ВВП, рівень кредитного забезпечення тощо).

Окремо можна виділити такий чинник зовнішнього середовища, як міжнародний рівень інтегрованості держави, бо міжнародний рівень інтегрованості держави у світові економічні організації та об'єднання і пов'язане із цим лімітування експортно-імпорتنих операцій, провадження спеціальної цінової політики тощо суттєво впливає на економічну безпеку держави у цілому та всі суб'єкти господарювання.

Сучасні умови зумовили й такі важливі чинники впливу на економічну безпеку вітчизняних підприємств, як війна на Сході України та анексія Криму. Утрати від цих подій понесли не тільки підприємства, що безпосередньо знаходяться в зоні бойових дій, а й усі пов'язані з ними через ефект мультиплікації.

До вагомого чинника зовнішнього середовища необхідно віднести й коронавірусну пандемію, яка охопила майже усі країни світу. Утрати від цього фактору фіксуються не лише в Україні, а й в економічно розвинутих країнах. Деякі види бізнесу взагалі збанкрутіли, а саме туризм, підприємства культури та розваг, авіаперевезень та пов'язаних із ними та ін.

Інша не менш важлива група чинників економічної безпеки підприємств – це внутрішні. Загрози економічній безпеці підприємства можуть бути дуже різноманітними. На рис. 2 схематично представлено внутрішні чинники економічної безпеки підприємства.

Внутрішні загрози зумовлені передусім діяльністю самого підприємства, кваліфікацією його керівництва, менеджменту тощо.

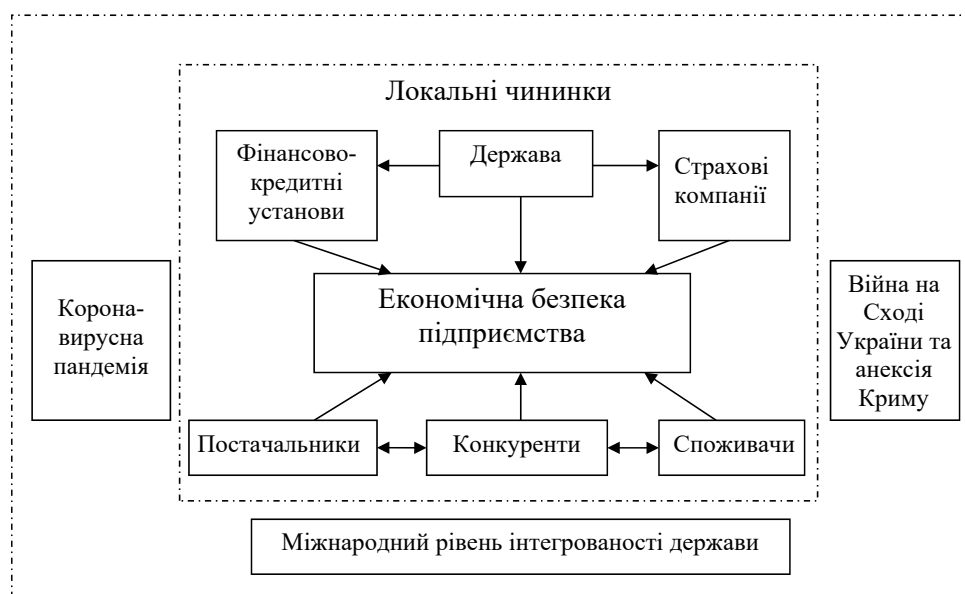

Рис. 1. Зовнішні чинники економічної безпеки підприємства

Забезпеченість підприємства ресурсами в достатньому обсязі дасть змогу раціонально організувати систему постачання, виробництва та реалізації, тобто забезпечити процес розширеного відтворення.

Особливий елемент ресурсного забезпечення підприємства, а отже, і його економічної безпеки – кадрові, або трудові, ресурси. У сучасних умовах інформаційної економіки, або економіки знань, простежується значно більший внесок кадрового й інтелектуального складників порівняно з матеріально-технічним забезпеченням. Важливість даного аспекту ресурсного забезпечення пояснюється тим, що рішення фінансово-економічного характеру, тобто такі, що здатні вплинути на фінансовий результат діяльності, приймаються управлінцями. Тобто кадровий складник може забезпечити реалізацію завдань підприємства без додаткових витрат, що робить людський чинник суттєвим елементом ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Інформацію як таку слід розуміти як те, що зменшує міру невизначеності її одержувача щодо будь-якого об'єкта. Це ключ до управління діяльністю й її вдосконалення. У такому разі інформаційне забезпечення – система джерел інформації, її збирання, прийняття, обробка, узагальнення та систематизація в роботі підприємства. Під час організації фінансово-господарської діяльності першочерговим стає вивчення інформаційного середовища суб'єкта господарювання для забезпечення його економічної безпеки. Не менш важливим є вивчення інформації про зовнішнє середовище підприємства.

Як було визначено, на економічну безпеку впливає дві групи чинників, але кожна з них, своєю чергою, поєднує у собі множинну систему причинно-наслідкових зв'язків та елементів, що утворюють повний спектр відносин підприємства.

Тому варто відзначити, що під час аналізу та розроблення методичних підходів до визначення і забезпечення економічної безпеки підприємств необхідно розглядати такий об'єкт управління системно.

О.А. Грицик запропоновано дещо іншу класифікацію чинників внутрішнього середовища, яку наведено в табл. 1 [1].

С.В. Маселко до системи внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства відносить:

– некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і ухваленні тактичних рішень;

- слабе маркетингове опрацювання ринку;
- недостатню ліквідність активів підприємства;
- низький рівень кваліфікації основного персоналу;
- неконкурентну цінову політику;
- слабе технічне озброєння підприємства;
- перебої в роботі устаткування і комунікацій;
- помилки в організації збереження фінансових і матеріальних цінностей;
- просочування стратегічної і фінансової інформації підприємства через недоліки в організації роботи служби безпеки підприємства;
- низький рівень бізнес-репутації підприємства;
- відсутність планування діяльності підприємства в аварійних ситуаціях;
- недотримання контрактів і договірних зобов'язань [2].

Таблиця 1

Внутрішні чинники впливу на економічну безпеку підприємства

Тип чинника	Вид чинника
Людський	Кваліфікація та досвід роботи Рівень організаційних та творчих здібностей Національна та культурна свідомість Політичні та ідеологічні погляди Внутрішня культура Особливості типу характеру Бажання навчатися Уміння працювати в колективі Лідерські якості
Інформаційний	Сприйняття та пошук нової інформації Уміння синтезувати та аналізувати дані Уміння робити висновки та зберігати інформацію
Технічне забезпечення	Уміння користуватися сучасною технікою для оброблення та аналізу інформації
Системні чинники	Тип організаційної культури Тип стратегії Організація праці Мотивація до роботи

Г.М. Головінова серед чинників, які негативно впливають на економічну безпеку, виділяє: неефективність державного регулювання економічних процесів; поспішну і

Рис. 2. Внутрішні чинники економічної безпеки підприємства

необдуману зміну форм власності і профілю діяльності підприємств, невирішеність проблеми ресурсної, фінансової і технологічної залежності національної економіки; граничний знос основних виробничих фондів; погіршення соціальних умов робітників; криміналізація суспільства і діяльність тіньових структур; неконтрольований відтік за межі України інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів [3].

Як бачимо, Г.М. Головінова не виокремлює чинники зовнішнього та внутрішнього впливу, а це не дає можливості визначити головні завдання із забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

Так само й З.В. Якубович, наводячи основні чинники, які здійснюють вплив на формування системи економічної безпеки на підприємствах, не систематизує їх відповідно до тих, що залежать від діяльності підприємства, й тих, що повинні забезпечуватися регуляторною політикою держави [4]. Автор називає такі чинники:

- недотримання норм міжнародних стандартів;
- застарілість основних засобів;
- нерозвиненість інфраструктури внутрішнього ринку;
- залежність вітчизняних підприємств від постачань деталей, комплектуючих виробів з інших країн;
- відтік значної частини кваліфікованих кадрів;
- фінансово-економічний стан підприємства;
- майнові права підприємства;
- місце знаходження підприємства;
- законодавчо-нормативне регулювання діяльності підприємства;
- купівельну спроможність покупців.

І.В. Демченко серед основних чинників виділяє такі:

- превалювання фіскального боку податкової політики над регулюючим аспектом;
- нецільове використання кредитних ресурсів;
- складність та важкість доступу до кредитних ресурсів;
- різкі зміни курсу національної валюти по відношенню до вільноконвертованих валют та систематичне підвищення вартості ресурсів;
- криміналізація та правопорушення, загальна тінізація економіки;
- неспроможність національного банківського сектору до кредитування на довгостроковий період;
- низький освітньо-кваліфікаційний рівень керівного апарату суб'єкта господарювання;
- низька вмотивованість персоналу;
- складність реалізації продукції за бажаною ціною.

Дещо інший підхід до систематизації чинників, що впливають на економічну безпеку підприємства, запропонував Ю.І. Мискін. Він вважає, що більшість існуючих проблем можна узагальнити у розрізі чотирьох основних груп: інституційні, інвестиційні, мотиваційні та інформаційні [5].

Т.О. Тимофєєва вважає, що економічні передумови забезпечення економічної безпеки полягають у деградації і структурній кризі індустріальної системи; зменшенні ресурсного потенціалу за одночасного зростання ресурсоемності виробництва; недосконалості фінансово-кредитної системи; неконтрольованому розвитку інфляційних процесів; різкому спади виробництва в усіх галузях; кризовому стані паливно-енергетичного комплексу країни; недосконалості тарифної політики; недосконалості законодавчої бази на загальнодержавному рівні; відсутності у органів виконавчої влади механізмів контролю над дотриманням законодавчих норм і вимог [6].

О.В. Локотецька зазначає, що у сучасних умовах господарювання діяльність підприємств України є дуже складною. Це пов'язано не лише з кризовим становищем, що виражається через інфляцію, високий державний борг,

низький рівень ВВП та інші макроекономічні деформації, а й із наявністю специфічних чинників, що посилюють активізацію загроз економічній безпеці підприємства. Авторка вказує, що серед таких чинників найбільше значення мають такі:

- зростання рівня конкурентної боротьби за українські ринки як із боку вітчизняних, так і з боку іноземних виробників;
- зростання значного тиску на суб'єкти підприємницької діяльності з боку державних органів (у сфері оподаткування, ліцензування, кредитування тощо);
- недосконалість законодавчої бази щодо регулювання відносин у сфері підприємництва;
- зростання криміналізації українського бізнесу (в орієнтації правових норм на боротьбу з наслідками правопорушень, незважаючи при цьому на причини, які ці правопорушення спонукали; невідповідність заповіданого збитку застосовуваним санкціям тощо);
- відсутність єдності та узгодженості дій різних правоохоронних органів;
- наявність невирішених соціальних проблем (низький рівень доходів населення, плінність кадрів, безробіття);
- недостатня зрілість українського бізнесу, а тому й недосконалість засобів і методів захисту власної економічної безпеки, відсутність досвідчених фахівців із питань безпеки [7].

А.Н. Фомічов зовнішні загрози згрупував так: політичні, соціально-економічні, екологічні, науково-технічні та технологічні, юридичні, природно-кліматичні, демографічні, криміналістичні [8]. Автор вважає, що для успішного розвитку підприємництва особливу значимість мають соціально-економічні чинники. До них він відносить: стан грошової емісії в країні, а отже, підтримку оптимального рівня грошової маси, і забезпечення нормального ходу платежів, виплат заробітної плати, пенсій тощо; зміну правил валютного обігу; зміну тарифів на транспортні перевезення; плату за енергоносії, тобто контроль над природними монополіями. Він вважає, що підприємницька активність багато в чому залежить від процентних ставок по кредитах НБУ, від рівня інфляції, рівня доходів трудящих і багато чого іншого. Усе це безпосередньо позначається на стані платоспроможного попиту населення, коливанні цін на сировину, матеріали, комплектуючі, енергоносії, стан фінансового ринку (відтік або приплив фінансових ресурсів), на поведінці комерційних банків, розширенні або скороченні сфер підприємництва [8].

С.М. Ілляшенко також розглядає складники економічної безпеки підприємства і наводить чинники, що впливають на кожний складник. Серед основних автором виокремлено відповідність внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім, що зумовлені станом ринкового середовища [9].

Т.Г. Васильців зазначає, що до базових показників-індикаторів економічної безпеки підприємства у промисловості можна віднести:

- макроекономічні параметри (загальний рівень розвитку підприємництва в країні, реєстраційна, дозвільна системи, ліцензування; рівень тінізації, монополізації економіки; наявність злочинних та/чи дискримінаційних дій щодо суб'єктів підприємництва та ін.);
- фінансовий складник (відсоткові ставки за кредитами; рівень податкового навантаження; капіталізація підприємств; інфляція; ліквідність та платоспроможність підприємств та ін.);
- зовнішньоекономічний складник (складність експорту; коефіцієнт покриття імпорту експортом);

– інвестиційний складник (рівень захищеності інтересів інвесторів; обсяги інвестицій; рівень зносу матеріально-технічної бази та ін.);

– науково-технологічний складник (рівень розвитку техніко-технологічної бази; інноваційна активність; захист права власності та ін.);

– виробничий складник (економічна ефективність; ресурсомісткість продукції; рівень забезпеченості підприємств матеріально-технічною базою та ресурсами; індекс обсягів реального виробництва) [10].

Т.Г. Васильців, окрім загальних для всіх підприємств базових показників-індикаторів, розглядає особливості економічної безпеки підприємства у галузево-секторальному аспекті. Так, для промисловості, будівництва та транспорту серед пріоритетних індикаторів безпеки він указує: рівень зносу матеріально-технічної бази, кваліфікацію працівників, енергомісткість продукції (послуг), структуру промислового виробництва, темпи зростання інвестицій, виробничих потужностей, введення в експлуатацію житлових і соціально-культурних об'єктів, вантажообігу, вартість перевезень [10].

Н.Г. Метеленко, систематизуючи чинники, до основних чинників внутрішнього середовища віднесла кваліфікацію персоналу та організаційні зміни підприємства [11].

Автори О.І. Судакова, Д.В. Гречко, А.В. Шкурупій дійшли висновку, що чинники економічної безпеки специфічні та різноманітні в кожній галузі. Водночас вони зазначають, що можна виокремити загальні чинники, а саме: чинники виробництва, чинники попиту на продукцію, чинники надійності постачальників [12].

Ю.В. Ткаченко, досліджуючи чинники впливу на економічну безпеку промислового комплексу регіону, згрупував їх у три групи: ресурси, механізми використання ресурсів, зовнішні впливи.

Отже, до зовнішніх чинників, що впливають на економічну безпеку промислового комплексу регіону, він пропонує відносити: рівень економічного розвитку держави; конкуренцію всередині країни (за ринки, бюджетні кошти); економічні і політичні процеси в сусідніх державах; зовнішньоекономічну політику держави, внутрішньоекономічну політику держави; тенденції розвитку світової економічної системи.

До групи ресурсів Ю.В. Ткаченко пропонує відносити внутрішні чинники: ресурсні; природно-кліматичні; сировинні; фінансові; трудові; матеріально-технічні; науково-виробничий потенціал; інфраструктуру.

До механізмів використання ресурсів – усі механізми, що забезпечують ті чи інші умови використання ресурсів:

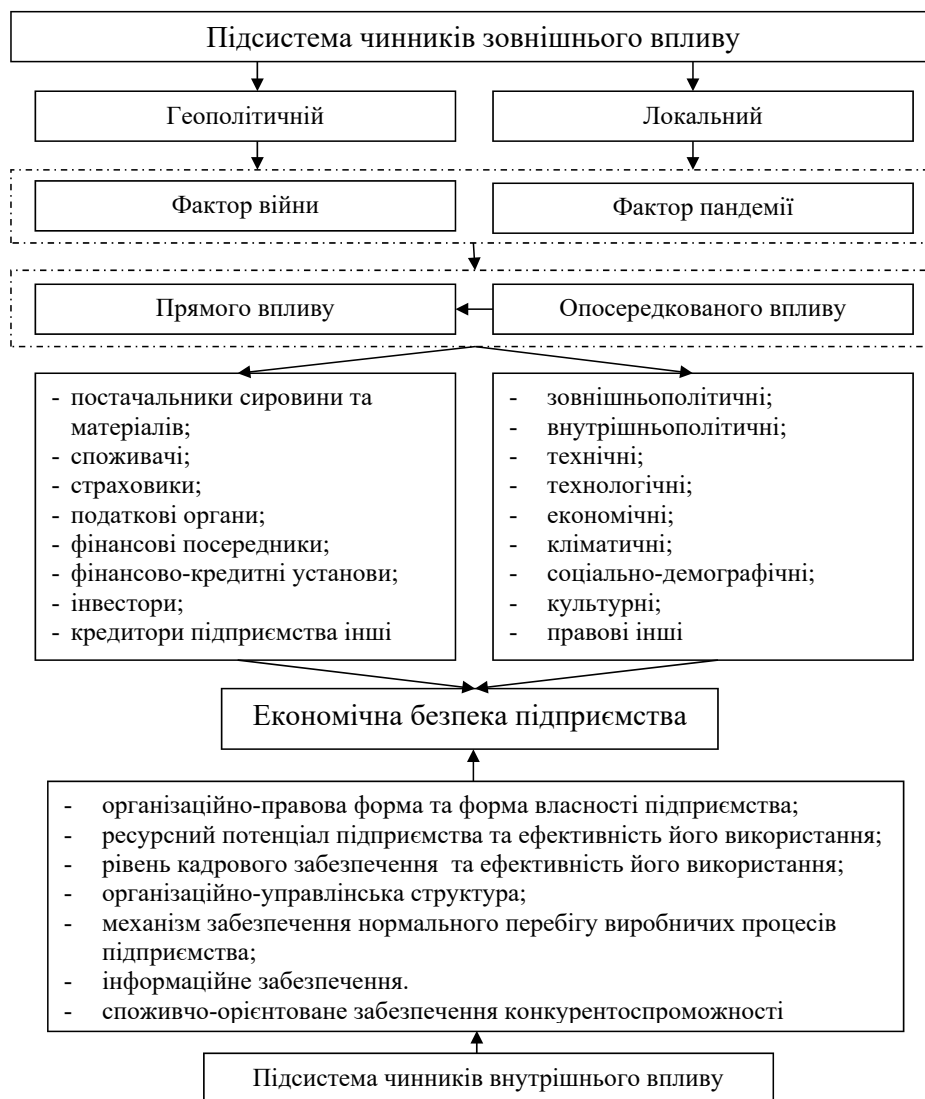

Рис. 3. Система чинників впливу на економічну безпеку підприємства

різноманітні фінансові, організаційні, правові, податкові та інші механізми життєдіяльності регіону [13].

Л.О. Філіпковська, О.О. Матвієнко також виокремили зовнішні та внутрішні чинники негативного впливу на економічну безпеку підприємства. До зовнішніх авторки віднесли галузеві, економічні, правові, інформаційні, екологічні; до внутрішніх – технічні, фінансові, структурні, управлінські, маркетингові та інноваційні [14].

Поділяємо точку зору Н.Д. Белоус, що виокремила не лише зовнішні та внутрішні, а й глобальні та локальні чинники економічної безпеки підприємства. Авторка визначила відповідні чинники на міжнародному рівні та рівні держави, на рівні підприємства та на рівні особистості [15].

Також вона назвала дещо новий чинник – інтерфейсний, який спрямований на зниження ризиків підприємства від взаєморозрахунків із контрагентами.

О.В. Орлик проаналізував значну кількість чинників впливу на економічну безпеку підприємства. Так, зовнішні чинники він згрупував у такі групи: політичні, макроекономічні, мезоекономічні, макроекономічні, екологічні, науково-технічні та технологічні, юридичні, соціально-культурні, інформаційні, демографічні, природно-техногенні, криміналістичні, морально-психологічні. До груп чинників внутрішнього характеру автор відніс: виробничого значення, пов'язані із зовнішнім середовищем, із персоналом, із конкурентною позицією, з інформаційними ресурсами,

у сфері планування, пов'язані зі збутовою, маркетинговою стратегією і політикою, з екстенсивними та інтенсивними чинниками виробництва, у сфері фінансового та виробничого менеджменту, юридичні та форс-мажорні [16].

На нашу думку, для ефективного врахування та реагування на чинники впливу на економічну безпеку все ж таки їх необхідно систематизувати за певними ознаками.

Таким чином, на основі вищевикладеного нами пропонується система чинників впливу на економічну безпеку підприємства, а саме підсистема чинників зовнішнього впливу та підсистема чинників внутрішнього впливу.

Висновки. Система чинників як зовнішнього, так і внутрішнього впливу формує середовище господарювання не лише підприємства, а й усіх його контрагентів.

Свою чергою, макроекономічні чинники послаблюють або підсилюють небезпеку мікроекономічних чинників, а ті впливають, відповідно, на макроекономічні. Тобто джерела загроз економічній безпеці підприємства невинно корелюють між собою.

У своїй сукупності вищеназвані чинники впливають на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. Своєчасне їх урахування дасть змогу підприємству стабільно функціонувати.

Водночас, як показав аналіз досліджень з економічної безпеки, значимість чинників впливу різна і вона змінюється з часом.

Список використаних джерел:

1. Грицик О.А. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання на сучасному фінансовому ринку. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2012. 43 с. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1724> (дата звернення: 11.11.2020).
2. Маселко С.В. Внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємств. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, Екф-34с. 2013. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=1875> (дата звернення: 11.11.2020).
3. Головінова Г.М. Проблеми економічної безпеки в умовах становлення ринкових відносин в Україні. *Проблеми економіки транспорту* : тези доповідей VIII Міжнародної наук. конф., м. Дніпропетровськ, 16–17 квітня 2009 р. Дніпропетровськ : ДІТ, 2009. С. 4.
4. Якубович З.В. Чинники впливу на формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства. *Праці VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Софія, 2010. С. 41–43. URL: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Economics/69971.doc.htm (дата звернення: 10.11.2020).
5. Мискін Ю.І. Вектори розвитку залізничної галузі економіки України. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2012. № 1 (13). С. 46–50.
6. Тимофєєва Т.О. Предпосылки обеспечения экономической безопасности железнодорожной отрасли. *Проблемы и перспективы развития железнодорожного транспорта* : труды 67-й Международной научно-практической конференции. Днепропетровск : ДИИТ, 2007. С. 352–353.
7. Локотецька О.В. Концепція комплексної системи гарантування економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2012. № 3. С. 171–174.
8. Фомічов А.Н. Ризик-менеджмент : підручник. Москва : Дашков і К°, 2008. 376 с.
9. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3 (21). С. 12–19.
10. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
11. Метеленко Н.Г. Систематизація чинників впливу на економічну безпеку промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_57 (дата звернення: 11.11.2020).
12. Судакова О.І., Гречко Д.В., Шкурупій А.В. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства. 2007. URL: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm (дата звернення: 11.11.2020).
13. Ткаченко Ю.В. Дослідження чинників впливу на економічну безпеку промислового комплексу регіону. *Вісник економічної науки України*. 2009. № 2. С. 152–153.
14. Філіпковська Л.О. Трагування категорії економічної безпеки авіатранспортного підприємства. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 16. № 2. С. 180–186.
15. Белоус Н.Д. Теоретичне узагальнення складових та чинників формування економічної безпеки підприємств. *Збірник наукових праць ВНАУ Серія «Економічні науки»*. 2012. № 1(56). Т. 3. С. 73–83.
16. Орлик О.В. Аналіз чинників впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків. *Тренди та інновації в сучасній економіці : колективна монографія*. Харків : ХНУБА, 2015. С. 154–165.

References:

1. Hrytsyk O.A. (2012) Zovnishni ta vnutrishni faktory vplyvu na finansovu bezpeku sub'iektiv hospodariuvannia na suchasnomu finansovomu rynku [External and internal factors influencing the financial security of economic entities in the modern financial market]. L'viv, LNU imeni Ivana Franka. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid> (accessed 10 November 2020).

2. Maselko S.V. (2013) Vnutrishni zahrozy finansovij bezpetsi pidpriemstv [Internal threats to the financial security of enterprises]. LNU im. Ivana Franka. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=1875> (accessed 11 November 2020).
3. Holovinova H.M. (2009) Problemy ekonomichnoi bezpeky v umovakh stanovlennia rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Problems of economic security in the conditions of formation of market relations in Ukraine]. *Problemy ekonomiky transportu: tezy dop. VIII Mizhnar. nauk. konf., m. Dnipropetrovs'k, 16-17 kvitnia 2009 r.* Dnipro: DIIT, pp. 4-6. (in Ukrainian)
4. Yakubovych Z.V. (2010) Chynnyky vplyvu na formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky mashynobudivnoho pidpriemstva. [Factors influencing the formation of the system of economic security of the machine-building enterprise]: *pratsi VI Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii.* Sofiia, pp. 41–43. Available at: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Economics/69971.doc.htm (accessed 11 November 2020).
5. Myskin Yu.I. (2012) Vektory rozvytku zaliznychnoi haluzi ekonomiky Ukrainy. *Naukovyj visnyk ChDIEU*, no. 1 (13), pp. 46–50.
6. Tymofieieva T.O. (2007) Predposylky obespechenyia ekonomicheskoy bezopasnosti zheleznodorozhnoj otriasly. *Problemy y perspektivy razvytia zheleznodorozhnoho transporta* [Prerequisites for ensuring the economic security of the railway industry. Problems and prospects for the development of railway transport]: *pratsi 67 Mezhdunarnoj nauchno-praktycheskoj konferentsyy*, m. Dnipropetrovs'k: DYYT, pp. 352–353 (in Ukrainian)
7. Lokotets'ka O.V. (2012) Kontseptsii kompleksnoi systemy harantuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The concept of a comprehensive system of guaranteeing economic security of the enterprise]. *BIZNESINFORM*, no. 3, pp. 171–174 (in Ukrainian)
8. Fomichov A.N. (2008) Ryzik-menedzhment [Risk management]: Pidruchnyk. Moscow: Vydavnycho-torhova korporatsiia «Dashkov i K.». 2008. 376 p. (in Ukrainian)
9. YI'ashenko S.N. (2003) Sostavliaiushche ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya y podkhody k ykh otsenke. [Components of economic security of the enterprise and approaches to their assessment]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, no. 3 (21), pp. 12–19
10. Vasylytsiv T.H. (2008) Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia: [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms for strengthening]. Monohrafiia. L'viv: Aral. 384 p. (in Ukrainian)
11. Metelenko N.H. (2013) Systematyzatsiia faktoriv vplyvu na ekonomichnu bezpeku promyslovoho pidpriemstva [Systematization of factors influencing the economic security of an industrial enterprise]. *Efektivna ekonomika*, no. 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_57 (accessed 11 November 2020).
12. Sudakova O.I., Hrechko D.V., Shkurupij A.V. (2007) Stratehiia zabezpechennia nalezhnoi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. [Strategy for ensuring proper economic security of the enterprise]. Available at: http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm (accessed 11 November 2020).
13. Tkachenko Yu. V. (2009) Doslidzhennia faktoriv vplyvu na ekonomichnu bezpeku promyslovoho kompleksu rehionu [Research of factors influencing the economic security of the industrial complex of the region]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no 2, pp. 152–153.
14. Filipkovs'ka L.O. (2014) Traktuvannia katehorii ekonomichnoi bezpeky aviatransportnoho pidpriemstva. Ekonomichnyj analiz. [Interpretation of the category of economic security of the air transport enterprise. Economic analysis]: *zbirnyk naukovykh prats'. Ternopil's'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet*, m. Ternopil': Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu «Ekonomichna dumka», Tom 16, no. 2, pp. 180–186.
15. Belous N.D. (2012) Teoretychne uzahal'нення skladovykh ta faktoriv formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. [Theoretical generalization of components and factors of formation of economic security of enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats' VNAU Seriia: Ekonomichni nauky*, no. 1 (56). Tom 3, pp. 73–83.
16. Orlyk O.V. (2015) Analiz faktoriv vplyvu na ekonomichnu bezpeku pidpriemstv ta metody zakhystu vid zahroz i neytralizatsii ikh naslidkiv [Analysis of factors influencing the economic security of enterprises and methods of protection against threats and neutralization of their consequences]. *Kharkiv's'kyj natsional'nyj universytet budivnytstva ta arkhitektury. Trendy ta innovatsii v suchasni ekonomitsi: kolektyvna monohrafiia.* m. Kharkiv: KhNUBA, pp. 154–165. (in Ukrainian)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СИСТЕМЫ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к систематизации факторов влияния на экономическую безопасность предприятия. Указано, что большинство специалистов выделяют внешние и внутренние факторы. Схематично приведены внешние факторы экономической безопасности предприятий, представленные двумя контурами. Схематически представлены внутренние факторы экономической безопасности, включающие организационно-управленческую структуру, ресурсное обеспечение, организационно-правовую форму и форму собственности предприятия, информационное обеспечение и обеспечение нормального протекания процессов. На основе анализа литературных источников по определению и систематизации факторов влияния на безопасность предприятия предложено авторское видение такой системы. Схематично приведены составляющие подсистемы факторов внутреннего и внешнего воздействия. Предложено рассматривать систематизацию факторов влияния на экономическую безопасность предприятия по геополитическим и локальным факторам. К геополитическим предложено относить факторы войны, пандемии и международного уровня интегрированности государства. Каждая группа факторов влияния на экономическую безопасность предприятий, что взаимно обуславливают и дополняют друг друга, представлена в виде подсистем факторов внешнего и внутреннего воздействия. В подсистеме факторов внешнего воздействия выделены факторы прямого и косвенного воздействия. Определенная группа факторов представлена конкретными основными составляющими для отечественных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, факторы влияния, внешние факторы, внутренние факторы, геополитические факторы, локальные факторы.

DETERMINATION OF THE SYSTEM OF FACTORS AFFECTING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Summary. The article considers approaches to systematization of factors influencing the economic security of the enterprise. It is noted that most experts distinguish between external and internal factors. The tabular form presents views on the internal factors influencing economic security. The external factors of economic security of the enterprises which are presented by two contours are schematically resulted. It is noted that the first outline reflects the geopolitical factors of external influence on the country, including domestic enterprises. It is noted that the second circuit reflects the factors of macroeconomic impact on the economic security of the enterprise. Schematically presents the internal factors of economic security, which include organizational and managerial structure, resource provision, organizational and legal form and form of ownership of the enterprise, information support and ensuring the normal course of processes. The article on the basis of the analysis of literature sources on definition and systematization of factors of influence on safety of the enterprise the author's vision of such system is offered. The article schematically presents the components of the subsystem of internal and external factors. It is proposed to consider the systematization of factors influencing the economic security of the enterprise by geopolitical and local factors. It is proposed to include the factors of war, pandemic and international level of state integration as geopolitical. Each group of factors influencing the economic security of enterprises, which mutually determine and complement each other is presented in the form of subsystems of factors of external and internal influence. In the subsystem of external influence factors, direct and indirect influence factors are distinguished. A certain group of factors is represented by specific main components for domestic enterprises. The conclusions indicate that the timely consideration of certain factors will allow the company to function stably through the creation of a mechanism to ensure economic security. It is also noted that it is necessary to take into account the importance of influencing factors, which are different and may change over time.

Key words: economic security of the enterprise, factors of influence, external factors, internal factors, geopolitical factors, local factors.